

FILOZOFSKI FAKULTET, SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
AK. GODINA 2015./16.

Antonija Sušac
BRITANSKA KNJIŽNICA
završni rad

Mentor: dr. sc. Tomislav Ivanjko

Zagreb, 2016.

Britanska knjižnica
Sušac, Antonija
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
asusac@ffzg.hr

Sažetak

Osim što je jedna od najvećih knjižnica na svijetu, Britanska knjižnica nacionalna je knjižnica Velike Britanije osnovana 1973. godine. Posjeduje zbirke u vrijednosti od više milijardi funti s desecima milijuna jedinica građe, ima najveću zbirku zvučnih zapisa u Europi, prva je u svijetu po broju registriranih patenata, a po broju oslikanih rukopisa nadmašuje ju tek Vatikanska knjižnica. Zanimljivo je da njezina povijest počinje već s osnivanjem Britanskog muzeja 1753. godine čija je knjižnica danas najpoznatija sastavnica Britanske knjižnice. Značajan doprinos veličini zbirke Britanskog muzeja bila je izgradnja Kraljeve knjižnice, dara kralja Georgea IV., kao jedne od najznačajnijih zbirki prosvjetiteljstva Velike Britanije, Europe i Sjeverne Amerike. To su neke zanimljivosti iz povijesti Britanske knjižnice koju ovaj rad opisuje, uključujući njezine zadaće, suvremene usluge i programe, kako postati korisnik i druge zanimljive činjenice.

Ključne riječi: Britanska knjižnica, povijest, digitalizacija, društvene mreže

Sadržaj

Uvod	1
1. Povijest Britanske knjižnice.....	2
1.1. Kraljeva knjižnica.....	2
1.2. Lokacija i izgled zgrade.....	3
1.3. Čitaonice.....	4
1.3.1. <i>The Round reading-room</i>	5
1.3.2. Čitaonice danas.....	6
2. Struktura Knjižnice	7
2.1. Fond Knjižnice.....	7
3. Aktivnosti i usluge	9
4. Britanska knjižnica online.....	10
4.1. Projekti digitalizacije	10
4.1.1. <i>Turning the Pages</i>	12
4.1.2. <i>British Library Sounds</i>	13
4.2. Fond Britanske knjižnice dostupan na internetu.....	13
4.2.1. Digitalne zbirke	14
4.3. Mrežne korisničke usluge	15
4.3.1. Središte za opskrbu dokumentima.....	16
4.4. Prisutnost Britanske knjižnice na društvenim mrežama	17
5. Usporedba Kongresne i Britanske knjižnice	18
Zaključak.....	22
Literatura	23

Uvod

Britanska knjižnica svojevrsni je „div“ među knjižnicama, s obzirom da ima više od 2500 zaposlenika, promet veći od 100 milijuna funti godišnje, a zbirke u vrijednosti od više milijardi funti koje broje desetke milijuna jedinica građe. Prva je u svijetu po broju registriranih patenata i vjerojatno ima više inkunabula nego ijedna druga istraživačka knjižnica. Po broju rijetkih oslikanih rukopisa nadmašuje ju tek Vatikanska knjižnica, a ima i najveću zbirku zvučnih zapisa u Europi.¹

U ovom radu govorit će se upravo o toj knjižnici, počevši od njezine povijesti, osnivanja, trenutne lokaciju i izgleda zgrade. Zatim, bit će riječi o strukturi i fondu knjižnice, nekim njenim aktivnostima i uslugama. Nadalje, prikazana je i njezina digitalna verzija, zbirke dostupne u elektroničkom obliku, korisničke usluge na mrežnoj stranici i aktivnost Britanske knjižnice na društvenim mrežama. Za kraj, Britanska knjižnica uspoređena je s najvećom knjižnicom na svijetu, Kongresnom knjižnicom.

¹ Prochaska, A. (1998) The British Library and its digital future as a research library. *Library Review*, 47 (5-6), str. 311-316.

1. Povijest Britanske knjižnice

Britanska knjižnica nacionalna je knjižnica Velike Britanije, a osnovana je 1973. godine na temelju posebnoga zakona *British Library Act* iz 1972. godine. Taj zakon je u jedinstvenu instituciju uključio tri odjela knjižnice Britanskog muzeja (Tiskane knjige, Rukopisi i Zbirka orijentalnih knjiga i rukopisa), Središnju nacionalnu knjižnicu (NCL), Nacionalnu posudbenu prirodnoznanstvenu i tehničku knjižnicu (NLLST), samostalno dioničko društvo Britanska nacionalna bibliografija i Ured za znanstveno i tehničko istraživanje.² Dvije dodatne institucije naknadno su postale dio Knjižnice, povećavajući veličinu zbirki: *India Office Library and Records* (1982.; Indijski ured knjižnice i zapisa) i *British Institute of Recorded Sound* (1983.; Britanski institut za snimljeni zvuk).³

Međutim, povijest Knjižnice seže preko 250 godina unazad sve do osnivanja Britanskog muzeja 1753. godine čija je bivša knjižnica ujedno i najpoznatija knjižnica u sastavu današnje Britanske knjižnice.⁴ Bivša knjižnica Britanskog muzeja osnovana je na temelju legata Sir Hansa Sloanea, koji je svoju bogatu zbirku knjiga darovao narodu. Ta je osnovna zbirka ubrzo obogaćena novim kupljenim ili darovanim zbirkama knjiga i kodeksa iz kraljevskih ili velikaških knjižnica. Godine 1757. kralj George II. pridodao je fondu knjižnice zbirku svoje kraljevske knjižnice, a tada je knjižnica dobila i pravo na obvezni primjerak građe tiskane u Velikoj Britaniji.⁵

1.1. Kraljeva knjižnica

Kraljeva knjižnica obuhvaća 65 000 tiskanih svezaka zajedno s drugim pamfletima, rukopisima i mapama skupljenima od strane kralja Georgea III. između 1763. i 1820. godine.⁶ Ta zbirka smatra se jednom od najznačajnijih zbirki prosvjetiteljstva koja sadrži knjige tiskane uglavnom u Velikoj Britaniji, Europi i Sjevernoj Americi od sredine 15. do početka 19. stoljeća. Nakon smrti Georgea III. 1820. godine, zbirku je naslijedio njegov sin George IV. Novi kralj darovao je zbirku britanskom narodu 1823. godine. Odlučeno je da taj dar treba biti

² International Encyclopedia of Information and Library Science (1997) British Library. London and New York: Routledge.

³ History of the British Library. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/facts/history/index.html> [16.08.2016.]

⁴ Hopson, J. (2008) *The British Library and its antecedents Volume 3: 1850–2000*. Cambridge University Press. Dostupno na: <http://universitypublishingonline.org/cambridge/histories/chapter.jsf?bid=CBO9781139055321&cid=CBO9781139055321A034> [04.07.2016.]

⁵ Hrvatska enciklopedija (2000) *Britanska knjižnica*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sv. 2.

⁶ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

smješten u Britanskom muzeju, pod uvjetom da ostane odvojen kao zasebna zbirka. Nakon privremenog boravka u palači Kensington, godine 1828. knjige (s izuzetkom od nekoliko izabranih jedinica zadržanih od strane kralja koje se danas nalaze u kraljevskoj knjižnici Windsor) su preseljene u novu galeriju Kraljeve knjižnice. Dolazak Kraljeve knjižnice udvostručio je veličinu zbirke tiskanih knjiga Britanskog muzeja.

Sljedećih 145 godina, svesci Kraljeve knjižnice redovito su korišteni od strane čitatelja u čitaonicama Britanskog muzeja. Najznačajniji događaj koji je utjecao na zbirku za vrijeme tog dugog razdoblja bio je bombardiranje Muzeja tijekom Drugog svjetskog rata. Dana 23. rujna 1940. godine mala bomba pala je na galeriju – 124 sveska potpuno su uništena, dok su 304 oštećena bez mogućnosti popravka, a mnogim drugima bila je potrebna značajna obnova. Kao rezultat, zbirka je preseljena u Bodleiansku knjižnicu u Oxfordu do kraja rata. Osnutkom Britanske knjižnice, odgovornost za Kraljevu knjižnicu prenesena je na novu nacionalnu knjižnicu. No, knjige su ostale na istoj lokaciji do 1998. godine kada su preseljene u središnji stakleni toranj nove zgrade Britanske knjižnice.⁷

1.2. Lokacija i izgled zgrade

Godinama su zbirke Knjižnice bile raspršene po različitim zgradama u centru Londona, na mjestima kao što su Bloomsbury (u sklopu Britanskog muzeja), Chancery Lane, Bayswater i Holborn s Centrom za međuknjižničnu posudbu u Boston Spa, Wetherby u zapadnom Yorkshireu i knjižnicom novina u Colindaleu u sjeverozapadnom Londonu.

Prvotni planovi za Britansku knjižnicu zahtijevali su rušenje sastavnog dijela Bloomsburyja – neposredno ispred Muzeja kako bi Knjižnica mogla biti smještena točno nasuprot. Međutim, 1974. godine kao odgovor na lokalna protivljenja na izgradnju zgrade te veličine u povijesnom dijelu središnjeg Londona, ta je ideja odbačena. Knjižnica je umjesto toga izgrađena na mjestu Euston Road u blizini željezničkog kolodvora St. Pancras jer je to bila najbliža slobodna lokacija u okolini Muzeja (gdje se velika zbirka knjiga i drugih materijala Knjižnice čuvala), koja je u mogućnosti smještaja tolikog broja predmeta, osoblja i službi.⁸ Novu zgradu osmislio je posebno za Knjižnicu arhitekt Colin St. John Wilson i to je

⁷ The Kings Library: George III Collection. The British Library. Dostupno na: https://imagesonline.bl.uk/?service=page&action=show_page&name=kings-page&language=en [10.08.2016.]

⁸ History of the British Library. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/facts/history/index.html> [16.08.2016.]

najveća javna zgrada izgrađena u Ujedinjenom Kraljevstvu u 20. stoljeću.⁹ Od 1996. sve su knjižnične službe i zbirke okupljene u toj zgradi u Londonu osim Odjela za međuknjižničnu posudbu, nazvanog Središte za opskrbu dokumentima (*The British Library Document Supply Centre*), koji se nalazi u mjestu Boston Spa blizu Yorkshirea. Nova zgrada Knjižnice ima 11 čitaonica s 1100 čitateljskih mjesta, velik izložbeni prostor i mnoge popratne prostorije za različite sadržaje, npr. auditorij s 255 mjesta te više manjih i većih dvorana za predavanja, knjižare i sl. Knjižnica raspolaže s 300 dužinskih kilometara polica za knjige u zatvorenim spremištima te 18 kilometara polica u slobodnom pristupu.¹⁰

1.3. Čitaonice

Većina zbirki tiskanih materijala i rukopisa Britanske knjižnice u Londonu ima podrijetlo u knjižničnim odjelima Britanskog muzeja. Kada je Britanski muzej osnovan njegove prostorije postavljene su u kući Montagu, bivšem prebivalištu bedfordskih knezova. Ta kuća sada je u vlasništvu Britanskog muzeja koji je otvoren za javnost 15. siječnja 1759. godine. Tijekom stoljeća koje je uslijedilo nakon otvaranja Muzeja, različite prostorije korištene su kao čitaonice za Odjel tiskanih knjiga. Najviše slavljena je svjetski poznata Okrugla čitaonica, smještena u dvorištu Britanskog muzeja, koja je od formiranja Britanske knjižnice 1973. godine postala glavna čitaonica za tiskane materijale iz humanističkih znanosti.¹¹

Okrugla čitaonica nije prva čitaonica za korisnike knjižnice u Bloomsburyju. Prva čitaonica nalazila se u prizemlju u jugozapadnom uglu zgrade. Slijedeći pritužbe da je ta prostorija vlažna i tamna, prostorija iznad Prve čitaonice prenamijenjena je u čitaonicu. Zvana kao Druga čitaonica, ta se prostorija otvorila u listopadu 1774. godine. Do 1803. i ta je prostorija postala neodgovarajuća pa je nova (tzv. Treća čitaonica) prilagođena iz sobe odmah sjeverno. Međutim, do 1809. godine ni ova prostorija više nije bila u stanju nositi se sa zahtjevima korisnika te je Četvrta čitaonica izgrađena od druge dvije prostorije u kući Montagu. Tijekom sljedećih 15 godina čitaonica se proširila na susjedne prostorije. Parlament je 1823. godine odobrio 40 000 funti za pokrivanje troškova izgradnje novog istočnog krila kako bi se povećao prostor Muzeja. Krilo se sastojalo od 91,44 metra duge galerije, kako bi moglo sadržavati knjižnicu kralja Georgea III. (Kraljeva knjižnica), i tri prostorije južno za

⁹ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

¹⁰ Hrvatska enciklopedija (2000) Britanska knjižnica. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sv. 2.

¹¹ James, S. (1998) Moving the British Library. *Library Review*, 47 (3), str. 83-86.

smještaj Odjela za rukopise. Dvije od te tri prostorije uvedene su u upotrebu 1829. kao čitaonice za vrijeme izgradnje nove čitaonice sjeverno od Kraljeve knjižnice. Te prostorije, poznate pod nazivom Peta čitaonica, bile su namijenjene za smještaj do 120 čitatelja, ali nedugo zatim postale su neodgovarajuće za taj zahtjev. Šesta čitaonica sjeverno od Kraljeve knjižnice otvorena je 1838. godine. Ona se, kao i čitaonica prije, sastojala od dvije prostorije, ali je bila u mogućnosti primiti više čitatelja – u početku je imala mjesta za 168 ljudi. Do 1850., prosječna dnevna posjećenost bila je oko 250 čitatelja zbog čega je u čitaonici povećan broj sjedećih mjesta na 192, rastući sve do 208 u vrijeme gužvi.¹²

1.3.1. *The Round reading-room*

Muzej je, uvidjevši neprimjerenost prostora, Državnoj riznici podnio zahtjev za sredstva za kupnju kuće sjeverno i istočno od tadašnje lokacije kako bi proširio neke svoje odjele uključujući i knjižnicu – 1851. to je bilo odbijeno na temelju velikih troškova (300 000 funti). Zamisao o korištenju središnjeg dvorišta Muzeja kao spremišta za neke zbirke predložena je 1830-ih, ali je prijedlog za izgradnju okrugle čitaonice i spremišta knjiga izložio Antonio Panizzi, glavni knjižničar 1852. godine. Sidney Smirke, brat Sir Roberta, arhitekta Kraljeve knjižnice, osmislio je dizajn u obliku okrugle čitaonice s hrpama naslaganih knjiga koje popunjavaju uglove dvorišta. Panizzijevu zamisao prihvatili su muzejski povjerenici i u siječnju 1854. godine Riznica je pristala na izdatak od 86 000 funti u tu svrhu. Izgradnja je počela nedugo zatim i Okrugla čitaonica otvorena je 1857. godine s ukupnim troškom u iznosu od 150 000 funti.¹³ Ta znamenita velika čitaonica pod golemom kupolom dugo je bila uzorom mnogim graditeljima knjižnica diljem svijeta.¹⁴ Kupola je pregledana 1907. godine (kao reakcija na urušavanje krova slične kupole, ali malo novije strukture) i proglašena sigurnom. Površno je oštećena bombom 1940., ali kada je ponovno pregledana 1963. godine, struktura je još bila sigurna i nije pretrpjela trajnu štetu.¹⁵

Panizzi je, osim prijedloga okrugle čitaonice, bio osobito zaslužan za djelotvornu organizaciju zatvorenih spremišta knjiga te za izradu abecednih kataložnih pravila prema

¹² James, S. (1998) Moving the British Library. Library Review, 47 (3), str. 83-86.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Hrvatska enciklopedija (2000) Knjižnica: Povijest knjižnica. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sv. 2.

¹⁵ James, S. (1998) Moving the British Library. Library Review, 47 (3), str. 83-86.

kojima je 1841. godine oblikovan tiskani katalog Knjižnice¹⁶ te tako položio temelje ustroju moderne knjižnice što je imalo velik utjecaj na organizaciju novih knjižnica.¹⁷

1.3.2. Čitaonice danas

Knjižnica je otvorena za svakoga tko ima istinsku potrebu za korištenjem njezinih zbirki. Povijesno, samo onima koji žele koristiti posebne materijale, koji nisu dostupni u drugim javnim ili akademskim knjižnicama, bila bi dana propusnica za čitaonicu. Svatko sa stalnom adresom, tko želi provesti istraživanje, može se prijaviti za propusnicu (tzv. *Reader Pass*). One su potrebne kako bi se dao dokaz o potpisu i adresi. Zanimljivo je da su među onima koji su posjedovali propusnicu bili Lenjin (pod pseudonimom Jacob Richter), Karl Marx, Charles Dickens, George Bernard Shaw i Virginia Woolf.¹⁸

Oni koji posjeduju *Reader* propusnicu Britanske knjižnice imaju uvid i u zbirku Središta za opskrbu dokumentima u čitaonici Knjižnice u Yorkshireu te u zbirku tiskanih novina iz 2014. godine. Kako bi imali pristup čitaonici u Boston Spa, korisnici se obavezno moraju prijaviti kao „čitatelji“ (*Readers*).¹⁹ Ta čitaonica nalazi se u prizemlju uz prostoriju za primanje i ima prilagođeni ulaz invalidskim kolicima. U čitaonici se nalaze stolovi s mogućnošću podešavanja visine, prilagođene tipkovnice i oprema za slijepe i osobe oštećenog sluha. S druge strane, u svakoj čitaonici u St. Pancrasu osiguran je jedan odjeljak za korisnike s posebnim potrebama, na primjer za korištenje od strane slijepe ili slabovidne osobe kojoj je potrebna pomoć. Odjeljci se zaključavaju i njihovu uporabu potrebno je rezervirati.²⁰

Knjižnica je oštro kritizirana zbog toga što je prihvaćala redovne studente koji imaju pristup sveučilišnim knjižnicama u svoje čitaonice. Na to je Knjižnica odgovorila da je oduvijek omogućavala pristup redovnim studentima koji imaju valjan privatni, akademski ili poslovni razlog.²¹

¹⁶ Hrvatska enciklopedija (2000) Britanska knjižnica. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sv. 2.

¹⁷ Hrvatska enciklopedija (2000) Knjižnica: Povijest knjižnica. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sv. 2.

¹⁸ History of the British Library. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/facts/history/> [16.08.2016.]

¹⁹ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

²⁰ Accessibility. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/reshelp/inrooms/stp/disabilities/raccessguide.html> [20.08.2016.]

²¹ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

2. Struktura Knjižnice

Prvotno je Knjižnica bila strukturirana u tri odjela: Posudbeni odjel u mjestu Boston Spa (Središnja nacionalna knjižnica i Nacionalna posudbena prirodosnanstvena i tehnička knjižnica), Referentni odjel (knjižnica Britanskog muzeja) i Odjel za bibliografsku službu. Tijekom godina nastupile su različite promjene imena i strukture. Sada postoje dvije opće uprave, smještene u Londonu i Boston Spa. Potonji, osim Središta za opskrbu dokumentima, sadrži Nacionalnu bibliografsku službu te Računalstvo i telekomunikacije, a sadrži i neke slabo korištene materijale iz referentne zbirke. Londonske službe uključuju glavne referentne zbirke, ali i Nacionalni južni arhiv (*National South Archive*), Knjižnicu novina (*Newspaper Library*) i Filatelističku zbirku (*Philatelic collections*). Postoje još Administrativni i Odjel za istraživanje i razvoj.²²

2.1. Fond Knjižnice

Zakonom o autorskim pravima iz 1911. godine uspostavljeno je načelo obveznog primjerka, osiguravajući da Britanska knjižnica i još pet drugih knjižnica u Velikoj Britaniji i Irskoj imaju pravo na besplatan primjerak svake publikacije objavljene ili distribuirane u Ujedinjenom Kraljevstvu. Međutim, Britanska knjižnica jedina je koja mora automatski dobiti primjerak svake publikacije objavljene u Velikoj Britaniji, dok druge imaju pravo na te publikacije, ali ih moraju posebno zatražiti od nakladnika nakon što su saznale da su bile ili će biti objavljene.²³

Zbirka Britanske knjižnice proširena je u proteklih trideset godina i sada sadrži 170 milijuna jedinica građe, na više od 400 jezika, s još 3 milijuna jedinica dodanih svake godine. Mnoge od tih jedinica građe stigle su kao obavezni primjerak, povlastice naslijeđene od Britanskog muzeja, ali se značajan broj građe stječe i kupnjom ili donacijom.²⁴ Zanimljivo je da je opsežni fond Muzeja koji nije prikupljen obaveznim primjerkom navodno 1900-tih

²² International Encyclopedia of Information and Library Science (1997) British Library. London and New York: Routledge.

²³ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

²⁴ Hopson, J. (2008) The British Library and its antecedents Volume 3: 1850–2000. Cambridge University Press. Dostupno na: <http://universitypublishingonline.org/cambridge/histories/chapter.jsf?bid=CBO9781139055321&cid=CBO9781139055321A034> [04.07.2016.]

godina zaradio priznanje od Lenjina za posjedovanje opsežnije zbirke ruskih knjiga od knjižnica u Moskvi i St. Petersburgu.²⁵

Zbirka je raznolika koliko i velika, a sadrži 13 950 000 knjiga i 824 101 naslov periodičkih publikacija²⁶, više od 34 000 naslova novina iz Velike Britanije i inozemstva²⁷, 310 000 rukopisa, više od 8 milijuna filatelističkih jedinica, 1,6 milijuna notnih zapisa, više od 4 milijuna zemljopisnih i drugih karata te 6 milijuna zvučnih zapisa.²⁸ Najstariji predmet (*oracle bones*), koji nosi najraniji sačuvani kineski zapis, star je otprilike 3500 godina. Među najvećim bogatstvom Knjižnice dvije su verzije Magna Carte, prema mnogima smatrane temeljem građanskih sloboda; evanđelistar iz Lindisfarnea, veličanstven primjer anglosaksonske umjetnosti; Diamond Sutra, najranije tiskani dokument na svijetu i Gutenbergova Biblija, prva velika knjiga tiskana pokretnim slovima u Europi.²⁹

²⁵ History of the British Library. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/facts/history/> [16.08.2016.]

²⁶ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

²⁷ Newspapers. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/collection-guides/newspapers> [10.08.2016.]

²⁸ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

²⁹ Hopson, J. (2008) *The British Library and its antecedents Volume 3: 1850–2000*. Cambridge University Press. Dostupno na: <http://universitypublishingonline.org/cambridge/histories/chapter.jsf?bid=CBO9781139055321&cid=CBO9781139055321A034> [04.07.2016.]

3. Aktivnosti i usluge

Knjižnične usluge mogu se podijeliti na tri osnovna područja: referentne usluge, bibliografska služba i opskrba dokumentima. Referentne usluge uključuju ne samo konzultacije, nego i usluge informiranja, posebno u slučaju potražnje znanstvenog materijala. Nacionalna bibliografska služba stvara tzv. autoritativne zapise za primljeni obvezni primjerak britanskih i drugih materijala. Oni se koriste za proizvodnju Britanske nacionalne bibliografije i za ponudu zapisa i usluga dobavljanja informacija putem tiskanih zbirki, CD-ROM-a ili putem interneta. Središte za opskrbu dokumentima dobiva 3,9 milijuna zahtjeva svake godine od skoro 17 000 korisnika širom svijeta, a skoro četvrtina tih zahtjeva dolazi iz inozemstva.

Britanska knjižnica ima veliku ulogu u nacionalnim i međunarodnim sustavima. Primjerice, održavanje zajedničkog popisa stranih knjiga u britanskim knjižnicama, suradnja s drugim knjižnicama koje primaju obavezni primjerak u katalogizaciji britanskih publikacija, rad s europskim knjižnicama na stvaranju registra master-kopija u mikroobliku, a ima i aktivnu ulogu u tijelima kao što su IFLA i Kongres voditelja nacionalnih knjižnica (*Conference of directors of national libraries*).³⁰

³⁰ International Encyclopedia of Information and Library Science (1997) British Library. London and New York: Routledge.

4. Britanska knjižnica online

Uz djelotvornu organizaciju prostora i službi, Knjižnica se ističe i inovacijama u primjeni novih medija te informacijske i komunikacijske tehnologije, a po tome zauzima jedno od vodećih mjesta u bibliotekarskom svijetu.³¹ To se najbolje vidi iz njezine digitalne verzije koja obuhvaća razne zbirke, ali i po njenoj aktivnosti na različitim društvenim mrežama.

Automatizacija je uvelike korištena u Knjižnici, ne samo u katalogizaciji, nego i u zahtjevima i dostavi dokumenata te u administraciji. Uspješni projekti koji koriste automatizaciju uključuju Katalog kratkih naslova osamnaestog stoljeća (Eighteenth Century Short Title Catalogue) i javni mrežni katalog (OPAC) većine knjižničnih zbirki u Londonu. Napredne digitalne i mrežne usluge se i dalje razvijaju. Knjižnica je, kroz svoj Odjel za istraživanje i razvoj, učinila mnogo za daljnja knjižnična i informacijska istraživanja. U razdoblju od 1992. do 1993. potrošila je preko 1,4 milijuna funti na subvencije za istraživanja, a one su dodijeljene i drugim knjižnicama za projekte katalogiziranja i očuvanja građe posebne vrijednosti.³²

4.1. Projekti digitalizacije

Na mrežnoj stranici Britanske knjižnice navedeno je da je prema njihovim procjenama digitalizirano tek oko 1% od ukupnog broja građe. To obuhvaća oko 68 000 knjiga iz 19. stoljeća, odnosno objavljenih između 1789. i 1914., više od 6 milijuna novinskih stranica iz 17., 18. i 19. stoljeća te više od milijun digitaliziranih slika koje su besplatno dostupne svima na Flickru, mrežnoj galeriji slika koja je u vlasništvu tvrtke Yahoo. Zatim, Knjižnica je pretplaćena na oko 8000 e-časopisa koji su dostupni za pregledavanje registriranim korisnicima Knjižnice, mnoštvo zvučnih zapisa od kojih je velik broj dostupan besplatno raznim obrazovnim institucijama.³³ Može se primijetiti da je većina digitalizirane građe koja je besplatno dostupna nešto starija, tj. dovoljno stara da za nju više ne vrijedi zakon o autorskim pravima. Dok se, primjerice, Google projekt digitalizacije knjiga usmjerio jednako i na nove knjige kao i stare, zbog čega su dobili brojne tužbe izdavača i autora. Britanska knjižnica je u suradnji s Microsoftom u Live Search Books projektu izbjegla takve situacije

³¹ Hrvatska enciklopedija (2000) Britanska knjižnica. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sv. 2.

³² International Encyclopedia of Information and Library Science (1997) British Library. London and New York: Routledge.

³³ Digitisation. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/digi/digitisation/> [30.5.2016.]

digitalizirajući knjige i novine iz 19. stoljeća i starije.³⁴ Međutim, ti materijali bili su dostupni čitateljima samo u SAD-u, a projekt je ukinut u svibnju 2008. godine.³⁵

Važan aspekt digitalizacije je i knjižnični katalog. Dok se Knjižnica nekoć oslanjala na domaće sustave, zbog ogromnog broja korisnika i jedinica građe, morala je prijeći na neki bolji i jednostavniji, a i jeftiniji sustav. Zahtjevi su bili prije svega da je sustav dovoljno 'izdržljiv' da može pohraniti mnoštvo zbirki koje su već u posjedu Knjižnice, kao i mnoštvo nove građe koja pristiže svake godine, a važna je bila i jezična funkcionalnost. Knjižnica koja sadrži građu na svim jezicima svijeta, treba i sustav koji može katalogizirati i prikazati bilo koji simbol koji se pojavi. Odabran je sustav *Aleph Integrated Library System (ILS)*, zahvaljujući svojoj fleksibilnosti, jednostavnosti korištenja i širokoj primjenjivosti, a koristi se od 2004. godine. Ovaj sustav olakšao je integraciju jedinica građe koje su katalogizirane u različitim institucijama kojima su pripadale prije osnivanja Britanske knjižnice u današnjem obliku. Ipak, još uvijek postoji mnogo duplikata. Osim glavnog kataloga, postoji i 20-ak drugih kataloga koji se također mogu pretraživati, primjerice katalog rukopisa. Takvi katalogi više su namijenjeni stručnjacima u pojedinim područjima.

Knjižnica se, naravno, suočila i s problemima financijske prirode u počecima svoje digitalizacije i omogućavanja dostupnosti sadržaja na internetu, s obzirom da je trebalo odrediti prioritete Knjižnice te se još uvijek suočava s problemima pronalaska sponzora za pojedine projekte digitalizacije.³⁶

U Knjižnici se digitalizira posljednjih dvadesetak godina. Neki od glavnih ciljeva digitalizacije navedenih na mrežnoj stranici Britanske knjižnice su: omogućiti istraživačima pristup sadržajima u zbirkama Britanske knjižnice, otvoriti dosad nezamisliva područja istraživanja i pružiti potporu inovativnim metodama istraživanja, učiniti lakšim otkrivanje sadržaja, učiniti sadržaje vidljivima i povećati njihovo korištenje, sačuvati jedinstvene, rijetke i osjetljive jedinice građe njihovom digitalnom reprodukcijom i zaštititi osjetljive dokumente, otkriti skrivene tekstove ili slike, stvoriti izvor prihoda za dugoročne planove digitalizacije, itd. što obuhvaća sve materijale izvorno proizvedene u nedigitalnom obliku

³⁴ British Library scans 18th and 19th-Century newspapers, 29.11. 2011. // BBC. Dostupno na: <http://www.bbc.com/news/uk-15932683> [29.5.2016.]

³⁵ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

³⁶ Martyn, C. Past, present and future: developments in British Library cataloguing. Dostupno na: <https://opus4.kobv.de/opus4-bib-info/files/1219/Past+present+and+future+-+developments+in+British+Library+cataloguing.pdf> [30.5.2016]

(npr. tiskani materijali svih vrsta, rukopisi, fotografije, crteži, slike, zvučni zapisi, mikrooblici).³⁷

Knjižnica digitalizira one materijale koje posjeduje, koji su joj dostavljeni kao obvezni primjerak, koje posjeduju suradnici Knjižnice te one koje posjeduju komercijalni partneri Knjižnice, primjerice Emerald. Obvezni primjerak od 6. travnja 2013. godine obuhvaća i sve elektroničke publikacije. Prihvatljivi formati su .xml, .html, .sgml, .pdf, EPub, Microsoft Word i .rtf.³⁸ Izdavač također mora dostaviti i primjerak svih vrsta računalnih programa, alata, priručnika i informacija (metapodaci, itd.) koji su nužni za korištenje i čuvanje dostavljene publikacije.

Knjižnica je u listopadu 2010. pokrenula i Portal poslovnih studija i studija menadžmenta, mrežnu stranicu osmišljenu kako bi se omogućio digitalni pristup izvještajima istraživanja menadžmenta, savjetodavnim izvješćima te radnim esejima i člancima.³⁹ Osim toga, Britanska knjižnica sudjeluje u međunarodnom Dunhuang projektu (1993.), u kojem sudjeluju sve institucije koje su posjedovale velike zbirke rukopisa, predmeta itd. iz Dunhuanga i drugih arheoloških nalazišta s istočnog Puta svile. Cilj je omogućiti širi pristup tim materijalima, ali pritom osigurati njihovu očuvanost. Zbirka se sastoji od 320 000 slika različitih jedinica građe.⁴⁰

4.1.1. *Turning the Pages*

Kao i mnoge druge knjižnice danas, Knjižnica koristi program „Turning the Pages“ (TTP; dosl. okretanje, listanje stranica), kako bi omogućila svojim korisnicima (a pristup je putem interneta omogućen i svima ostalima) da listaju vrijedne i rijetke primjerke koji se čuvaju u knjižnici, ali ne u fizičkom obliku (tako ih potencijalno oštećuju), već u svojim kućama, u bilo koje vrijeme uz ovaj pristupačan program za koji je potrebna samo internetska veza. Taj program financiraju sponzori, a djeluje tako da se stranice jednostavno okreću pokretima miša, tako da se doima kao da je uistinu riječ o pravoj knjizi. Pritom se mogu uočiti i pojedini detalji koje vjerojatno nije moguće uočiti na tiskanom primjeru ili rukopisu, s obzirom da je stranice moguće i uvećati. Digitalizirane fotografije rukopisa

³⁷ Digitisation. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/digi/digitisation/> [30.5.2016.]

³⁸ Brindley, L. The British Library: its origins, development and future. // *Interlending & Document Supply* 33, 2(2005), str. 76-80. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1108/02641610510602600> [25.5.2016.]

³⁹ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

⁴⁰ Digitisation. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/digi/digitisation/> [30.5.2016.]

moguće je podijeliti na društvenim mrežama, dok je sve kataložne zapise moguće isprintati ili podijeliti na društvenim mrežama. Listanje stranica mišem, iako jednostavno i pristupačno korisnicima, zahtijeva tek najmanju moguću prilagodbu, jer ako se miš pomakne prebrzo, stranica se neće okrenuti. Osim fotografija, uz pojedine knjige dolazi i zvučni zapis na kojem se može čuti objašnjenje stranice koja se promatra. Iako se tako nešto može vjerojatno pronaći u brojnim projektima digitalizacije, ovaj se projekt ipak razlikuje po veoma realističnom iskustvu koje pruža zahvaljujući jasnoj reprodukciji i tehnologije koja ga omogućuje. Britanska knjižnica nije jedina koja ga koristi, iako je bila prva kad se tek pojavio. Ipak, takva animacija najbolje odgovara oslikanim rukopisima, ne i knjigama, poput Gutenbergove Biblije.⁴¹

4.1.2. *British Library Sounds*

Britanska knjižnica predstavila je i projekt *British Library Sounds*, uz pomoć kojeg je 60 000 snimaka iz opsežnih zbirki zvučnih zapisa iz cijeloga svijeta sada mrežno dostupno. *British Library Sounds* je nadogradnja projekta *Archival Sound Recordings* koji provodi britanski Odbor za udružene informacijske sustave unutar svojeg projekta digitalizacije. Zbirka se neprekidno nadopunjuje novim zapisima i tehničkim poboljšanjima. Riječ je o izboru od 3,5 milijuna zvukova pohranjenih u Britanskoj knjižnici. Zainteresirani korisnici samostalno se mogu kretati i pregledavati građu. Većina zapisa dostupna je svima, no neki od njih su zbog autorskih prava dostupni samo akademskoj zajednici Velike Britanije. Građa je podijeljena na nekoliko područja: glazbu, kazalište i književnost, usmenu povijest, biljni i životinjski svijet te zvukove iz okoline.⁴²

4.2. Fond Britanske knjižnice dostupan na internetu

Britanska knjižnica čini dostupnima niz fotografija jedinica građe u njenim elektroničkim zbirkama. Njezina *Mrežna galerija* omogućuje pristup 30 000 fotografija različitih srednjovjekovnih knjiga, uključujući i predmete izložbenog tipa kao što su evanđelistari iz Lindisfarnea. To uključuje i mogućnost "okretanja virtualnih stranica" nekih dokumenata, kao što su bilježnice Leonarda da Vincija. Kataložne oznake velikog broja oslikanih rukopisnih zbirki također su dostupne u elektroničkom obliku s odabranim fotografijama stranica, a tu je i baza podataka značajnih uveza knjiga.

⁴¹ Ojala, M. Turning the Pages of Priceless Manuscripts. // EContent 26, 8/9(2003), str. 8-9.

⁴² British Library Sounds – novi projekt Britanske knjižnice. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/british-library-sounds-novi-projekt-britanske-knjiznice/> [05.07.2016.]

Većina kataložnih oznaka može se pronaći u glavnom katalogu Knjižnice *Explore the British Library*. On sadrži gotovo 57 milijuna zapisa, a može se koristiti za pretraživanje, pregledavanje i naručivanje predmeta iz zbirke ili pretraživanje sadržaja na mrežnoj stranici Knjižnice. Elektronička zbirka Knjižnice uključuje preko 40 000 e-časopisa, 800 baza podataka i drugih elektroničkih izvora. Brojni od njih su na raspolaganju za udaljeni pristup registriranim nositeljima St. Pancras *Reader* propusnice. Druge zbirke imaju vlastite kataloge (pr. Zapadnjački rukopisi).⁴³

4.2.1. Digitalne zbirke

Zbirka novina sadrži više od 34 000 naslova iz Velike Britanije i inozemstva, odnosno 60 milijuna pojedinih izdanja. Ona uključuje i kontinuiranu zbirku novina Velike Britanije i Irske dobivenu obveznim primjerkom. Oko 1500 britanskih i irskih novinskih naslova primljeno je na dnevnoj ili tjednoj osnovi, a gotovo 100 naslova iz inozemstva. Zbirka je prije bila smještena u Colindaleu u sjevernom Londonu sve do 2013. godine, kada su zgrade, za koje se smatralo da ne pružaju primjerene uvjete skladištenja, zatvorene. Građa je sada podijeljena između lokacije u St. Pancrasu (neka često korištena periodika i rariteti poput Thomason traktata i Burney zbirki) i Boston Spa (najveći dio zbirke).⁴⁴ Novine se čuvaju u tiskanom obliku (preko 660 000 svezaka, kutija ili paketa novina), u mikroobliku (630 000 rola) i digitalnom obliku (7,5 milijuna digitaliziranih stranica).⁴⁵ Godine 2010. započet je desetogodišnji program digitalizacije novinskih arhiva s novinama iz 1900. godine te je Arhiv britanskih novina (*British Newspaper Archive*) pokrenut u studenom 2011. godine. Tada je četiri milijuna novinskih stranica iz 18. i 19. stoljeća postalo mrežno dostupno. Planira se skenirati do 40 milijuna stranica tijekom sljedećih 10 godina.⁴⁶ Kataložni zapisi o tim jedinicama građe mogu se besplatno pretraživati, no za pregledavanje vrijedi „pay per view“ pristup, odnosno svaka se stranica mora platiti kako bi postala dostupna za pregledavanje.⁴⁷

Program za ugrožene arhivske materijale za cilj ima doprinos očuvanju arhivskog materijala koji je u opasnosti od uništenja, nemara ili fizičkog propadanja širom svijeta. To se postiže prvenstveno kroz dodjelu bespovratnih sredstava u godišnjem natječaju. Subvencije

⁴³ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Newspapers. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/collection-guides/newspapers> [10.08.2016.]

⁴⁶ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

⁴⁷ British Newspaper Archive. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/collection-guides/british-newspaper-archive> [20.08.2016.]

osiguravaju sredstva kako bi se omogućilo uspješnim podnositeljima zahtjeva da pronađu relevantne ugrožene arhivske zbirke, organiziraju njihov prijenos u odgovarajuće lokalno spremište (gdje je to moguće), stvore digitalne primjerke materijala i pohrane te primjerke kod lokalnih institucija i u Britanskoj knjižnici.⁴⁸

Renesansne festivalske knjige obično su objavljivane u čast suda ili grada koji je bio domaćin festivala. Kao službene publikacije, one nam govore o slici koju su vlasti htjele projicirati i nude nam uvid u međudržavna savezništva, suparništva i druge političke okolnosti. S više od 2000 svezaka koji obuhvaćaju više od tri stoljeća, Britanska knjižnica ima najveću svjetsku zbirku renesansnih i novovjekovnih festivalskih knjiga. Mrežna stranica Knjižnice daje pristup digitaliziranim primjercima 265 festivalskih knjiga.⁴⁹

Digitalizirani rukopisi sadrže mnoge različite vrste rukopisa i dokumenata. Primjerice, uključuju Harley Golden evanđelja, Beowulfa, rukopis španjolskog monaha Silos Apocalypse, bilježnicu Leonarda da Vincija i zbirku poezije Petit Livre d'Amour.⁵⁰

EThOS je britanski nacionalni servis za disertacije kojemu je cilj povećati vidljivost i dostupnost britanskih doktorskih istraživačkih disertacija. To pokazuje kvalitetu britanskih istraživanja te podržava načelo otvorenog pristupa Vlade Ujedinjenog Kraljevstva u kojem se navodi da bi publikacije proizašle iz javno financiranih istraživanja trebale biti dostupne besplatno za sve istraživače, pružajući mogućnosti za daljnja istraživanja.⁵¹

4.3. Mrežne korisničke usluge

Usluga elektroničke dostave Britanske knjižnice započeta je 2003. godine. U pokretanje te usluge uloženo je sveukupno 6 milijuna funti. Ta usluga nudila je više od 100 milijuna publikacija (uključujući 280 000 časopisa, 50 milijuna патената, 5 milijuna izvještaja, 476 000 disertacija i 433 000 zbornika radova) za istraživače i korisnike Knjižnice koje su prethodno bile nedostupne izvan Knjižnice zbog ograničenja autorskih prava. U skladu s Vladinom uredbom da Britanska knjižnica mora pokriti određeni postotak svojih operativnih

⁴⁸ The Endangered Archives Programme. The British Library. Dostupno na: <http://eap.bl.uk/pages/about.html> [16.08.2016.]

⁴⁹ Renaissance festival books – The basics. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/treasures/festivalbooks/basics.html> [16.08.2016.]

⁵⁰ Digitised Manuscripts. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/manuscripts/> [16.08.2016.]

⁵¹ EThOS: e-theses online service. The British Library. Dostupno na: <http://ethos.bl.uk/About.do> [16.08.2016.]

troškova, korisniku se naplaćivala naknada za tu uslugu. Međutim, ona više nije isplativa te je dovela do niza restrukturiranja s ciljem sprječavanja daljnjih gubitaka.⁵²

Danas na mrežnim stranicama Britanske knjižnice postoji usluga *On Demand* koja omogućuje korisnicima da im se na zahtjev dostavi preslika željene publikacije u materijalnom obliku ili učini dostupnom za preuzimanje u digitalnom obliku. Za željenu publikaciju moguće je odabrati samo određeni dio knjige prema poglavlju ili broju stranica. Usluga dostave se naplaćuje, a cijena ovisi o brzini dostave.⁵³

Konzervacija u Britanskoj knjižnici važna je kako bi se sačuvale zbirke za sadašnje i buduće generacije. Svake godine njihov tim konzervatora tretira preko 1500 jedinica građe. Brinu o knjigama, rukopisima, kartama, fotografijama, markama i umjetničkim djelima. Britanska knjižnica omogućava usvajanje određenih knjiga, većinom engleskih klasika, po cijeni od 25 funti. Te donacije izravno podupiru rad konzervatora i pomažu u održavanju knjiga na policama.⁵⁴

4.3.1. Središte za opskrbu dokumentima

U vrijeme osnivanja, Britanska knjižnica prisvojila je Nacionalnu posudbenu knjižnicu za znanost i tehnologiju (*National Lending Library for Science and Technology – NLLST*), smještenu u blizini Boston Spa u Yorkshireu, koja je osnovana 1961. godine. Kada je NLLST postala dio Britanske knjižnice, promijenila je naziv u Posudbeni odjel Britanske knjižnice, a 1985. preimenovan je u Središte za opskrbu dokumentima Britanske knjižnice i sada je znan kao Služba za opskrbu dokumentima Britanske knjižnice (*British Library Document Supply Service – BLDSS*). Sada sadrži 87,5 milijuna jedinica građe, uključujući 296 000 međunarodnih časopisa, 400 000 zbornika radova, 3 milijuna monografija, 5 milijuna službenih publikacija i 500 000 britanskih i sjevernoameričkih teza i disertacija. U zbirci za opskrbu dokumentima elektronički se čuva 12,5 milijuna članaka i mogu se preuzeti odmah.

Zbirka podržava istraživanje i razvoj u Ujedinjenom Kraljevstvu i u međunarodnoj industriji. BLDSS također pruža materijale visokoobrazovnim institucijama, studentima i osoblju i članovima javnosti, koji mogu naručiti publikacije preko svojih narodnih knjižnica ili Službe za opskrbu dokumentima Britanske knjižnice. Služba za opskrbu dokumentima

⁵² British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [29.08.2016.]

⁵³ On Demand. The British Library. Dostupno na: <https://ondemand.bl.uk/onDemand/newOrder/order> [20.08.2016.]

⁵⁴ Adopt a Book. The British Library. Dostupno na: <http://support.bl.uk/Page/Adopt-a-book/> [20.08.2016.]

također nudi usluge Pronađi za mene ili Nabavi mi, koje pomažu istraživačima u pristupu teško dostupnim materijalima.

U travnju 2013. godine, BLDSS je pokrenuo svoj novi mrežni sustav naručivanja i praćenja koji omogućuje korisnicima da pretražuju dostupne stavke, pogledaju informacije o dostupnosti, cijeni i vremenu dostave, daju i prate narudžbe, i upravljaju postavkama svojih računa putem interneta.⁵⁵

4.4. Prisutnost Britanske knjižnice na društvenim mrežama

Prisutnost Knjižnice na društvenim mrežama otvara nove mogućnosti i načine komunikacije sa sve većom i zahtjevnijom korisničkom zajednicom radi promidžbe djelatnosti i usluga Knjižnice te ostvarivanja većeg broja korisnika. Uz osnovne podatke o Knjižnici, servisne informacije te poveznice na mrežnu stranicu, Knjižnica svoje korisnike na Facebooku izvještava o zbivanjima u Knjižnici i nadolazećim događajima, novim projektima i uslugama.

Nakon što je na svojem službenom profilu na Flickru Britanska knjižnica ponudila više od milijun ilustracija koje je moguće bez ograničenja preuzimati, dijeliti i koristiti, u sklopu svoje mrežne galerije korisnicima daje na korištenje približno 30 000 digitaliziranih objekata iz svojih zbirki.⁵⁶ Riječ je o ilustracijama koje su rezultat projekta digitalizacije knjiga iz fonda Knjižnice, nastalih u razdoblju od 17. do 19. stoljeća. Digitalizacija vrijednoga sadržaja, koji uključuje zemljovide, crteže, pejzaže, freske i drugu vrijednu građu, provedena je u suradnji s korporacijom Microsoft.⁵⁷ Među najzanimljivijima su rukopisi Leonarda da Vincija, dnevnik W. A. Mozarta iz razdoblja njegovih posljednjih sedam godina stvaralaštva te zbirka planova Londona kroz povijest.⁵⁸

⁵⁵ British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]

⁵⁶ 30 000 jedinica u online galeriji Britanske knjižnice. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/30-000-jedinica-u-online-galeriji-britanske-knjiznice/> [06.07.2016.]

⁵⁷ Milijun digitaliziranih ilustracija iz fonda Britanske knjižnice dostupno za korištenje. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/milijun-digitaliziranih-ilustracija-iz-fonda-britanske-knjiznice-dostupno-za-koristenje/> [06.07.2016.]

⁵⁸ 30 000 jedinica u online galeriji Britanske knjižnice. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/30-000-jedinica-u-online-galeriji-britanske-knjiznice/> [06.07.2016.]

5. Usporedba Kongresne i Britanske knjižnice

Uspon umreženog društva inicirao je promjene u načinu rada knjižnica usmjeravajući njihov razvoj sve više prema građi u elektroničkom obliku. Danas knjižnice pružaju sve više novih usluga potpomognutih informacijskim i komunikacijskim tehnologijama, poput knjižničnog kataloga na internetu, kontakta s informacijskom službom knjižnice pomoću mrežne stranice ili korištenja građe u elektroničkom obliku pomoću interneta.⁵⁹ Nove su tehnologije omogućile knjižnicama i da unaprijede postojeće usluge. Tako danas, na primjer, knjižnice skeniraju i digitaliziraju građu za korisnike.⁶⁰ To je samo jedna od stavki o kojoj će biti riječi u ovom poglavlju. Kako bismo pregled Britanske knjižnice stavili u kontekst, ovdje ćemo navesti neke paralele s Kongresnom knjižnicom kao jednom od najvećih i najbolje razvijenih knjižnica svijeta. Usporedit ćemo te dvije knjižnice na mrežnoj razini, odnosno njihove mrežne stranice i usluge te aktivnost na društvenim mrežama. Već je prije u radu objašnjena digitalizacija u Britanskoj knjižnici te korištenje građe u elektroničkom obliku pa valja reći da se također i blaga Kongresne knjižnice u sve većem broju mogu naći na internetu.

Među načinima kako se provodi digitalizacija u Kongresnoj knjižnici je projekt skeniranja materijala kojim je dosad na internet postavljeno 25 000 knjiga, koje se mogu čitati putem interneta ili preuzimati za kasnije proučavanje na računalu. Skeniranje obavlja organizacija *Internet Archive*, neprofitna skupina iz San Francisca kojoj je cilj očuvanje kulturnih artefakata poput glazbenih snimaka i mrežnih stranica, ali i knjiga i drugih tiskanih materijala te postavljanje tih skeniranih kopija na internet kako bi bile dostupne korisnicima. Osoblje kaže da se skenirane knjige upotrebljavaju putem interneta više nego što je to bio slučaj s njihovim originalima u samoj knjižnici. Možda i zato što je riječ o naslovima koji su stari najmanje 75 godina tako da im je istekla zaštita autorskih prava. Osim toga projekt se zasad ponajprije bavi krhkim knjigama koje teško mogu izdržati fizičko rukovanje, rijetkim knjigama te specijaliziranim područjima američke povijesti i genealogije.⁶¹

Kod Britanske knjižnice, kao i kod Kongresne, omogućeno je i pregledavanje i pretraživanje materijala. Napredno pretraživanje omogućeno je na mrežnoj stranici Britanske knjižnice i svim njenim dijelovima, dok je kod Kongresne ono omogućeno samo u njenom

⁵⁹ Vrana, R. (2004) Knjižnice u 21. stoljeću: jamstvo kvalitete i podrška učenju u elektroničkom okružju. *Edupoint* [online], 4 (29). Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/2.html> [29.08.2016.]

⁶⁰ Hraste, M. (2014) Usporedba usluga digitalizacije građe na zahtjev u nacionalnim knjižnicama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 57 (4), str. 79-108.

⁶¹ Škramić, S. (2009) Kongresna knjižnica sve brže skenira svoj knjižni fond. *Poslovni dnevnik*. Dostupno na: <http://www.poslovni.hr/after5/kongresna-knjiznica-sve-brze-skenira-svoj-knjizni-fond-107596> [06.07.2016.]

katalogu. Kretanje stranicom Britanske knjižnice je pregledno i, po osobnom mišljenju, jednostavnije nego u slučaju Kongresne knjižnice. Obje digitalne knjižnice nisu još doradile usluge za korisnike s posebnim potrebama iako izražavaju želju za razvojem takvih usluga vodeći se komentarima korisnika. Kontakti putem kojih se ti i slični komentari mogu ostavljati navedeni su na stranicama knjižnica.

Neki dokumenti na stranici Britanske knjižnice mogu se preuzeti, a kod drugih su ponuđene poveznice na kojima je moguće pronaći traženi dokument u digitalnom obliku, kao primjerice poveznicom na Google Books. Dokumenti na stranici Kongresne knjižnice također se mogu preuzeti, najčešće poveznicom na digitalni primjerak dokumenta. Svi ti digitalizirani dokumenti uglavnom su starijih datuma jer su obje knjižnice krenule s digitaliziranjem onih knjiga koje su već u lošijem stanju te ih se nastoji sačuvati izbjegavanjem njihovog fizičkog korištenja. S izuzetkom baze podataka doktorskih disertacija Britanske knjižnice EThOS gdje se s prijavljenim računom mogu preuzimati disertacije novijeg datuma, a kod nekih disertacija nudi se poveznica na njihovo digitalno izdanje za koje nije potrebna registracija. Što se tiče dostupnosti materijala, iako Britanska ima više digitaliziranih dokumenata, veću dostupnost svojim dokumentima ima Kongresna jer je za pristup većini dokumenata Britanske knjižnice potrebna naplata ili posjedovanje njihove propusnice.

U Kongresnoj knjižnici, kao i u Britanskoj, postoji usluga digitalizacije građe na zahtjev. Kongresna knjižnica na mrežnim stranicama ima posebnu uslugu koja se zove usluga umnažanja (*Duplication services*), pomoću koje se, uz naknadu, mogu dobiti digitalne preslike te preslike na mikrofilmu i papiru iz zbirki Knjižnice. Građa se dostavlja elektroničkom poštom ili poštom na CD-u, ovisno o veličini dokumenta i/ili želji naručitelja. Moguć je i osobni dolazak. Usluga koju nudi Kongresna knjižnica je neprofitna te se naplaćuje samo kako bi se pokrili troškovi kopiranja. Cjenik je koncipiran prema formatima kopija (preslika) koje izrađuju. Uz cjenik za digitalne preslike (za *digital scan* i *digital PDF*) postoji cjenik i za fotokopiju (engl. *paper photocopy*), digitalni ispis (engl. *digital print*) i mikrofilm. Također su navedene cijene dostave koje ovise o tome dostavljaju li se u SAD-u ili izvan, elektroničkom poštom (dokument ili FTP), na CD-u ili se preuzimaju osobnim dolaskom u knjižnicu.⁶² Na sličan način funkcionira i usluga *On Demand* Britanske knjižnice. Ona također korisnicima nudi, za određenu naknadu, digitalne preslike ili preslike na papiru. Za razliku od Kongresne knjižnice, Britanska naplaćuje svoju uslugu ovisno o tome koliko

⁶² Hraste, M. (2014) Usporedba usluga digitalizacije građe na zahtjev u nacionalnim knjižnicama. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 57 (4), str. 79-108.

brzo je korisniku potreban digitalni ili tiskani primjerak određene građe. Cijena te usluge ovisi o vremenu unutar kojeg je korisniku potrebna građa (dva sata, 24 sata ili 4 dana) – što je korisniku brže potrebna građa, njena cijena je veća.

Sudjelovanje na nekoj od društvenih mreža postala je masovna pojava.⁶³ Kongresna knjižnica je, slično kao i Britanska, prisutna na velikom broju društvenih mreža putem kojih izvještava korisnike o svojim projektima i aktivnostima, objavljuje zanimljive sadržaje, među njima i dio vlastite građe, a na taj način može doći i do povećanja broja korisnika Knjižnice. Također su dostupne i osnovne informacije o Knjižnici, tipa lokacija, radno vrijeme i slično.

Obje su knjižnice aktivne na svojim korisničkim računima na Twitteru, Pinterestu, Flickru, YouTubeu, Instagramu i LinkedInu. Facebook je vjerojatno najpopularnija društvena mreža pa sukladno tome obje knjižnice imaju i vlastite Facebook stranice. Obje knjižnice su dosta aktivne na svojim Facebook stranicama i često objavljuju novi sadržaj i ažuriraju informacije. Mogućnosti koje se knjižnicama otvaraju sudjelovanjem na društvenim mrežama mnogobrojne su, a uključuju dijeljenje materijala i obavještavanje korisnika mreže o programima i izložbama knjižnice.⁶⁴ Knjižnice nude i osnovne informacije o sebi, ali osim toga i obavještavaju posjetitelje o zanimljivostima i novim događajima, ali i značajnim događajima iz prošlosti. Većinom su to objave tipa „na današnji dan dogodilo se...“ ili objave vezane uz obilježavanje nekog međunarodnog dana. Sadržaj objava Britanske knjižnice obično je povezan s književnošću i umjetnošću, dok Kongresna knjižnica uglavnom obavještava svoje pratitelje o novostima u knjižnici ili na mrežnim stranicama knjižnice, ali i o zanimljivostima iz raznih područja znanja, primjerice znanosti. Britanska knjižnica na svojoj Facebook stranici ne dopušta pratiteljima objavljivanje vlastitog sadržaja, ali za dodatna pitanja može ju se kontaktirati putem poruke, dok kod Kongresne knjižnice to nije moguće. Pratitelji mogu ostavljati i osvrte, koji su se za obje knjižnice pokazali pozitivnima.

Prema informacijama na njihovim Facebook profilima, Kongresna knjižnica ima više pratitelja i gotovo dvostruko više posjetitelja.⁶⁵ Doduše, na Twitteru je situacija obrnuta – Britanska knjižnica na Twitteru ima više pratitelja i dvostruko više oznaka „svidi mi se“ od

⁶³ Banek Zorica, M. i Ivanjko, T. (2010) Knjižnice, studenti i društvene mreže – ispitivanje informacijskih navika studenata. U: Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM). Zagreb: Filozofski fakultet, str. 135-143.

⁶⁴ OCLC (2007) Libraries and Social Networking. Sharing, Privacy and Trust in Our Networked World. Dostupno na: <http://www.oclc.org/reports/sharing.en.html> [14.08.2016.]

⁶⁵ The Library of Congress. Facebook. Dostupno na: <https://www.facebook.com/libraryofcongress/> [14.08.2016.]
The British Library. Facebook. Dostupno na: <https://www.facebook.com/britishlibrary/?ref=ts&fref=ts> [14.08.2016.]

Kongresne knjižnice, a manje objavljenog sadržaja. Za one koji ne posjeduju Facebook profil, objave knjižnica mogu pratiti na Twitteru te tako neće ništa propustiti jer jednake sadržaje objavljuju na Facebooku i Twitteru.⁶⁶ Što se tiče Instagrama, Britanska knjižnica opet „vodi“ te ima šest puta više pratitelja od Kongresne knjižnice, a uz to ima i više objava.⁶⁷

⁶⁶ The Library of Congress. Twitter. Dostupno na: <https://twitter.com/librarycongress> [14.08.2016.]

The British Library. Twitter. Dostupno na: <https://twitter.com/britishlibrary> [14.08.2016.]

⁶⁷ britishlibrary. Instagram. Dostupno na: <https://www.instagram.com/britishlibrary/?hl=en> [14.08.2016.]

librarycongress. Instagram. Dostupno na: <https://www.instagram.com/librarycongress/> [14.08.2016.]

Zaključak

Alice Prochaska u svom članku „The British Library and its digital future as a research library“ navodi kako je namjena tj. cilj Britanske knjižnice „postati vodeći svjetski izvor za istraživanja, inovacije i obrazovanje.“⁶⁸ Iako ona nije najveća istraživačka knjižnica na svijetu (Kongresna knjižnica nosi taj naslov), očito je da ona nastoji to postati kroz velik broj raznolikih projekata digitalizacije koji su uz to dijelom i besplatni. Na kraju ovog završnog rada može se zaključiti da su dosadašnji projekti veoma dobro organizirani, jednostavni te omogućuju intuitivno razumijevanje korisnika, nastoje se prilagoditi i korisnicima s posebnim potrebama te se usavršavaju i unaprjeđuju iz dana u dan, unatoč određenim financijskim problemima (nedostatak dovoljnog broja sponzora za sve planirane projekte) s kojima se suočavaju sve knjižnice koje nastoje provesti digitalizaciju svoje građe.

⁶⁸ Prochaska, A. (1998) The British Library and its digital future as a research library. *Library Review*, 47 (5-6), str. 311-316.

Literatura

1. 30 000 jedinica u online galeriji Britanske knjižnice. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/30-000-jedinica-u-online-galeriji-britanske-knjiznice/> [06.07.2016.]
2. Accessibility. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/reshelp/inrooms/stp/disabilities/raccessguide.html> [20.08.2016.]
3. Adopt a Book. The British Library. Dostupno na: <http://support.bl.uk/Page/Adopt-a-book/> [20.08.2016.]
4. Banek Zorica, M. i Ivanjko, T. (2010) Knjižnice, studenti i društvene mreže – ispitivanje informacijskih navika studenata. U: Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM). Zagreb: Filozofski fakultet, str. 135-143.
5. Brindley, L. The British Library: its origins, development and future. // *Interlending & Document Supply* 33, 2(2005), str. 76-80. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1108/02641610510602600> [25.5.2016.]
6. British Library Explained. Everything Explained Today. Dostupno na: http://everything.explained.today/British_Library/ [04.06.2016.]
7. British Library scans 18th and 19th-Century newspapers, 29.11. 2011. // BBC. Dostupno na: <http://www.bbc.com/news/uk-15932683> [29.5.2016.]
8. British Library Sounds – novi projekt Britanske knjižnice. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/british-library-sounds-novi-projekt-britanske-knjiznice/> [05.07.2016.]
9. British Newspaper Archive. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/collection-guides/british-newspaper-archive> [20.08.2016.]
10. Digitisation. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/digi/digitisation/> [30.5.2016.]
11. Digitised Manuscripts. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/manuscripts/> [16.08.2016.]
12. EThOS: e-theses online service. The British Library. Dostupno na: <http://ethos.bl.uk/About.do> [16.08.2016.]
13. History of the British Library. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/facts/history/> [16.08.2016.]
14. Hopson, J. (2008) *The British Library and its antecedents Volume 3: 1850–2000*. Cambridge University Press. Dostupno na:

<http://universitypublishingonline.org/cambridge/histories/chapter.jsf?bid=CBO9781139055321&cid=CBO9781139055321A034> [04.07.2016.]

15. Hraste, M. (2014) Usporedba usluga digitalizacije građe na zahtjev u nacionalnim knjižnicama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 57 (4), str. 79-108.
16. Hrvatska enciklopedija (2000) Britanska knjižnica. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sv. 2.
17. Hrvatska enciklopedija (2000) Knjižnica: Povijest knjižnica. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sv. 2.
18. Hrvatska enciklopedija (2000) Kongresna knjižnica. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sv. 2.
19. International Encyclopedia of Information and Library Science (1997) British Library. London and New York: Routledge.
20. James, S. (1998) Moving the British Library. *Library Review*, 47 (3), str. 83-86.
21. Martyn, C. Past, present and future: developments in British Library Cataloguing. Dostupno na: <https://opus4.kobv.de/opus4-bib-info/files/1219/Past+present+and+future++developments+in+British+Library+cataloguing.pdf> [30.5.2016.]
22. Milijun digitaliziranih ilustracija iz fonda Britanske knjižnice dostupno za korištenje. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/milijun-digitaliziranih-ilustracija-iz-fonda-britanske-knjiznice-dostupno-za-koristenje/> [06.07.2016.]
23. Newspapers. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/collection-guides/newspapers> [10.08.2016.]
24. OCLC (2007) Libraries and Social Networking. Sharing, Privacy and Trust in Our Networked World. Dostupno na: <http://www.oclc.org/reports/sharing.en.html> [14.08.2016.]
25. Ojala, M. Turning the Pages of Priceless Manuscripts. // *EContent* 26, 8/9(2003), str. 8-9.
26. On Demand. The British Library. Dostupno na: <https://ondemand.bl.uk/onDemand/newOrder/order> [20.08.2016.]
27. Prochaska, A. (1998) The British Library and its digital future as a research library. *Library Review*, 47 (5-6), str. 311-316.
28. Renaissance festival books – The basics. The British Library. Dostupno na: <http://www.bl.uk/treasures/festivalbooks/basics.html> [16.08.2016.]

29. Škramić, S. (2009) Kongresna knjižnica sve brže skenira svoj knjižni fond. Poslovni dnevnik. Dostupno na: <http://www.poslovni.hr/after5/kongresna-knjiznica-sve-brze-skenira-svoj-knjizni-fond-107596> [06.07.2016.]
30. The Endangered Archives Programme. The British Library. Dostupno na: <http://eap.bl.uk/pages/about.html> [16.08.2016.]
31. The Kings Library: George III Collection. The British Library. Dostupno na: https://imagesonline.bl.uk/?service=page&action=show_page&name=kings-page&language=en [10.08.2016.]
32. Vrana, R. (2004) Knjižnice u 21. stoljeću: jamstvo kvalitete i podrška učenju u elektroničkom okružju. Edupoint [online], 4 (29). Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/2.html> [29.08.2016.]

Društvene mreže:

33. britishlibrary. Instagram. Dostupno na: <https://www.instagram.com/britishlibrary/?hl=en> [14.08.2016.]
34. librarycongress. Instagram. Dostupno na: <https://www.instagram.com/librarycongress/> [14.08.2016.]
35. The British Library. Facebook. Dostupno na: <https://www.facebook.com/britishlibrary/?ref=ts&fref=ts> [14.08.2016.]
36. The British Library. Twitter. Dostupno na: <https://twitter.com/britishlibrary> [14.08.2016.]
37. The Library of Congress. Facebook. Dostupno na: <https://www.facebook.com/libraryofcongress/> [14.08.2016.]
38. The Library of Congress. Twitter. Dostupno na: <https://twitter.com/librarycongress> [14.08.2016.]